

Переважає симпатичного впливу регулювання окрім змін церебральної гемодинаміки, призводять до ангіоспазму нижніх кінцівок. Відтворення цих процесів зобумовлено збільшенням модуля пружності судин майже на 9% на тлі падіння реографічного індексу ($1,30 \pm 0,05\%$ проти $1,7 \pm 0,2\%$ у здорових).

У дітей з запальними порушеннями шлунку та 12-палої кишки відбуваються дещо протилежно направлені зміни з боку церебрального кровообігу. Збереження часу поширення пульсової хвилі супроводжується лише незначним (в 1,2 рази) підвищення часу швидкого наповнення. Показник повільного наповнення судин збільшується в 1,4 рази, а модуль пружності перевищує верхню межу вікової норми ($13,23 \pm 1,05\%$ проти $12,5 \pm 0,5\%$), відображаючи зменшення інтенсивності мозкового кровообігу. Дикротичний індекс падає, а діастолічний показник зростає в 1,3 рази.

Отримані тенденції свідчать про ймовірне зниження тону судин церебральних судин, зменшення інтенсивності кровообігу і порушення венозного відтоку. Поряд з підвищенням парасимпатичних впливів та зменшенням церебрального ангіотону, інтенсивністю кровопостачання мозку та венозним ста-

зом супроводжуються зниженням периферичного тону артерій і вен. Останні зміни викликані за рахунок падіння часу поширення пульсової хвилі ($0,230 \pm 0,005$ сек проти $0,25 \pm 0,002$ сек у здорових), модуля пружності ($12,15 \pm 0,70\%$ проти $14,0 \pm 0,5\%$ у здорових) та реографічного індексу ($1,47 \pm 0,20\%$ проти $1,7 \pm 0,2\%$ у здорових дітей).

Висновки.

Таким чином нами з'ясовано:

- у обстежених дітей з запальними захворюваннями верхніх відділів травного шляху з гіперсимпатикотонією мають місце ознаки спазму судин головного мозку та нижніх кінцівок.
- у пацієнтів при переважанні тону парасимпатичної ланки ВНС, які супроводжувались деструктивними ураженнями з боку слизових оболонок, навпаки, спостерігається одночасне зниження тону судин різного калібру головного мозку та кінцівок.
- і в першому, і в другому випадках відбувається зниження інтенсивності кровообігу. Тобто, генералізованість вегетативних дисфункцій супроводжується не тільки локальним порушенням функції травного шляху, але й охоплює судинну систему церебрального та периферичного рівнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Антропов Ю. Ф., Шевченко Ю. С. Психосоматические расстройства у детей. — М.: Изд-во НГМА, 2000. — 320 с.
2. Запруднов А. М., Копылова О. Д. Рабочее совещание по детской гастроэнтерологии // Российский вестник перинатологии и педиатрии. — 1997. — № 5. — С. 37–38.
3. Ильин А. Г., Звездина И. В., Эльянов М. М., Рапопорт И. К., Ямпольская Ю. А., Усольцев А. Н., Агапова Л. А. Современные тенденции динамики состояния здоровья подростков // Гигиена и санитария. — 2000. — № 1. — С. 59–61.
4. Малкина-Пых И. Г. Психосоматика: Новейший справочник. — М.: Изд-во «Эксмо», 2003. — 928 с.

УДК: 376-056.264.016:81

ІГРИ ТА ВПРАВИ З РОЗВИТКУ ФОНЕМАТИЧНОГО СПРИЙМАННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ю. В. ПІНЧУК

кандидат педагогічних наук, доцент

І. В. СІРА

Інститут корекційної педагогіки та психології
НПУ імені М. П. Драгоманова

У статті порушується питання змісту логопедичної роботи з розвитку фонематичного сприймання у дітей з вадами вимовної сторони мовлення, наводяться приклади ігор і вправ.

В статті розглядається питання змісту логопедичної роботи по розвитку фонематичного сприймання у дітей з недостатками произносительной сторони речи, приводятся примеры игр и упражнений.

The article discusses the content of speech therapy work on the development of phonemic perception in children with speech pronunciation side, examples of games and exercises.

Ключові слова: фонематичне сприймання, ігри та вправи з формування фонематичного сприймання, слухового контролю, уваги та пам'яті.

Ключевые слова: фонематическое восприятие, игры и упражнения по формированию фонематического восприятия, слухового контроля, внимания и памяти.

Key words: phonemic perception, games and exercises on the formation of phonemic perception, hearing monitoring, attention and memory.

Наукові дослідження та практика навчання дітей з порушеннями мовлення у спеціальному дошкільному закладі свідчать про те, що більшість з них мають порушення вимови, пов'язані з недорозвиненням фонематичного сприймання, які в подальшому навчанні дітей утруднюють засвоєння ними письма та писемного мовлення.

За словами Є. Ф. Соботович, фонематичне сприймання — це специфічна мовленнєва дія, яка спрямована на переробку сприйнятої мовленнєвої інформації у систему мовних знаків і смислів [6]. Завдяки сприйманню звукової відмінності, слова диференціюються за значенням, однак при цьому вони не поділяються на складові частини та їх звуковий склад не усвідомлюється. Саме порушення фонематичного сприймання унеможлиблює наступний спонтанний розвиток звукової сторони мовлення.

При фонематичному недорозвиненні одне з головних завдань корекційної логопедичної роботи полягає в тому, щоб навчити дітей впізнавати і розрізняти фонемі з опорою на збережені функції. Не вирішивши це завдання, не можна перейти до формування правильної вимови звуків. Щоб робота над правильною вимовою була успішною, дитина повинна вміти сприймати звук, оскільки регулятором нормативного вживання є слух. Зрозуміло, що без повноцінного сприймання фонем, без чіткого їх розрізнення неможливе їх правильне вимовлення.

Розвиток фонематичного сприймання з дітьми дошкільного віку проводиться в ігровій формі на фронтальних, підгрупових та індивідуальних заняттях. Цьому передують робота з розвитку слухової уваги та слухової пам'яті, тому що без сформованої спрямованості на звучаче мовлення неможливо досягти найбільш ефективних результатів у розвитку фонематичного сприймання.

Логопедичну роботу щодо розвитку у дітей фонематичного сприймання Н. А. Чевельова умовно поділяє на шість етапів [7]:

- 1) упізнавання немовленнєвих звуків;
- 2) розрізнення однакових слів, фраз, звукокомплексів і звуків за висотою, силою і тембром голосу;
- 3) розрізнення слів, близьких за звуковим складом;
- 4) диференціація складів;
- 5) диференціація фонем;
- 6) розвиток елементарного звукового аналізу.

Вашій увазі пропонуються приклади вправ та ігор, які можна проводити з дітьми з фонетико-фо-

нематичним недорозвиненням за переліченими вище розділами.

I. Сприймання і розрізнення немовленнєвих звуків

1. Розвиток слухової уваги.

“Як звучить вулиця?” Дитина тихо сидить на ігровому майданчику чи в кімнаті. Їй пропонується заплющити очі й послухати вулицю. Через деякий час дитина розплющує очі. Педагог розпитує дитину про її враження. Можливо вона почула гудок машини або сміх дітей, можливо, голос пташки чи людини... Чим більше звучать запам'ятає дитина, тим краще.

“Де плескали в долоні?” Дитина стоїть посеред кімнати із заплющеними очима. Педагог тихенько стає в будь-якому кутку кімнати та плескає в долоні. Дитина, не відкриваючи очей, повинна вказати напрямок, звідки почула звук.

“Вгадай, хто покликав”. У цій грі беруть участь не менше 3 дітей або членів сім'ї. Дитина стоїть посеред кімнати з заплющеними очима. Хто-небудь з інших гравців повинен покликати її. Дитина відгадує, хто саме її покликав.

“Доручення”. Дитина сидить на відстані 5–6 метрів від дорослого. На столі біля логопеда покладені різні іграшки. Логопед чітко середньої сили голосом звертається до дитини: “Візьми м'ячика і поклади його на килим” або “Візьми зайчика і посади його на стілець” тощо. Потім аналогічні інструкції даються вже тихим голосом.

“Луна”. Дитина тихо сидить на ігровому майданчику чи в кімнаті. Логопед пропонує їй слухати уважно та повторювати за ним назване слово. Важливо навчити дитину вслуховуватися в звучання слів, тому слід говорити слова неголосно або пошепки. Важливо дотримуватись принципу від простого до складного: насамперед добирати слова, не схожі за звуковим складом (Саня, кіт, стрибай, веселий, швидко), а потім — близькі за звучанням, але різні за змістом (Оля, Коля, сам, там, син, лін).

“Ведмежата-бешкетники”. Логопед демонструє дітям предмети, які можуть утворювати різноманітні звуки, та пропонує запам'ятати, як звучить кожен предмет. Потім логопед розповідає дітям, що в одному будинку жила родина ведмедів. Одного разу ведмеді-батьки пішли з дому, а ведмежата почали бешкетувати. Вони взяли різні предмети і здійняли галас. Логопед роздає дітям ведмедиків із зоб-

раженням цих предметів, потім за ширмою озвучує ці предмети, а діти повинні відгадати, який ведмедик шумить. Предмети, що утворюють звуки: ключі, коробка із сірниками, ножиці, гаманець з монетами, склянка з ложкою, папір, повітряна куля, гребінець тощо.

“Про що говорить будинок?” Пропонуємо дитині послухати і визначити, які звуки долинають з коридору, кухні, іншої кімнати.

“Влізай шум”. Визначення на слух побутових шумів, реально вироблених або у запису: дзвінок телефона, звук води, що плетється (капає), шарудіння паперу тощо.

“Звуки природи”. Прослуховуємо разом з дитиною запис голосів тварин і птахів, звучання шуму дощу, граду, морського прибою, річки тощо. Співвідносимо звуки з картинками.

“Вгадай”. Логопед розставляє на столі декілька предметів (склянка з ложкою, коробка з олівцями або цвяшками і т. і.), пропонує дитині послухати та запам'ятати, який звук видає кожен предмет. Потім прибирає предмети за ширму і пропонує дитині відгадати, що звучало.

“Чарівні коробочки”. Підібрано два набори непрозорих коробочок для педагога і дитини, які заповнено різними матеріалами: горохом, гречкою, цукром, піском, камінцями, нарізаним папером. Спочатку пропонуємо дитині уважно послухати звучання кожної коробочки й ознайомитися з її вмістом. Потім дитина повинна знайти коробочку, яка щойно звучала.

“Де шумить?”. Визначення на слух напрямку звуку, джерело якого розташоване, наприклад, праворуч або зліва, ззаду, спереду (використовуються іграшки з шумом, музичні інструменти тощо).

“Хованки з брязкальцем”. Спочатку дитина знайомиться зі звуками, які видає брязкальце. Потім їй зав'язують очі і просять зловити ведучого, орієнтуючись на звук брязкальця.

“Дзвіночок”. Діти передають за спиною один одного дзвіночок. Ведучий повинен відгадати, за чиєю спиною дзеленчить дзвоник.

“Хованки”. Дитина виходить з кімнати, логопед ховає годинник, який голосно цокає. Після повернення до кімнати дитина повинна прислухатися і визначити, в якому місці захований годинник.

“Музичні інструменти”. Дитині демонструють звучання різних інструментів: барабана, сопілки, бубна, труби тощо. Потім дитина сама повинна визначити, який інструмент пролунав. Ускладнений варіант: із заплющеними очима слід визначити, в якій послідовності звучали інструменти.

2. Розрізнення звуків за силою, висотою та напрямком звучання.

“Барабан”. Ховається іграшка, до дитини звешуються з проханням знайти її, орієнтуючись на

силу ударів в барабан. Якщо дитина підходить близько до того місця, де захована іграшка, барабан б'є голосно, якщо віддаляється — тихо.

“Зайчики”. Садимо на стіл двох іграшкових зайців — великого і маленького. Пояснюємо, що більший заєць грає голосно, а маленький — тихо. Потім відтворюємо то гучні, то тихі удари в барабан. Дитина повинна відгадати, який із зайців грав.

“Далеко — близько”. Імітуємо звук предмета, що наближається і віддаляється (поїзд, машина, літак тощо). Дитина повинна визначити на слух, далеко чи близько знаходиться предмет.

“Тихо — голосно”. Плескаємо в долоні то тихо, то голосно. Дитина повинна виконати дію відповідно гучності звуку: тихо — ходити, голосно — стояти на місці.

3. Розвиток відчуття ритму.

“Порахуй удари”. Спочатку вправа проводиться з опорою на зоровий аналізатор, потім просять дитину закрити очі. Відстукують по столу 1–3 удари і просять полічити їх.

“Зроби, як я”. Спочатку вправа проводиться з опорою на зоровий аналізатор, потім просять дитину заплющити очі. Відстукуються на столі такі ритмічні малюнки: I-II, II-I, I-III, II-I, II-III, III-II. Дитині потрібно їх відтворити. Ускладнені ритмічні малюнки: I-II-III, II-I-III, I-III-II, III-I-II, II-III-I, II-III-II. Ритм ударів відтворюється однією або двома руками, плесканням, дригуванням.

II. Розрізнення правильно та дефектно вимовленого звуку.

Протягом роботи за даним напрямком у дітей з ФФНМ виховують навички слухового контролю. Необхідність розвитку у дошкільників слухового контролю за якістю власного мовлення визначається тим, що слухове сприймання і розрізнення правильної та дефектної вимови звуків сприяє розвитку фонематичного слуху та у взаємодії з руховим аналізатором визначає формування якості звуковимови. Для досягнення поставленої мети використовується ціла низка ігор та вправ, спрямованих на розрізнення правильно та дефектно вимовленого звуку в чужому і власному мовленні. Логопедична робота ведеться за трьома напрямками:

1. Розвиток навички слухового контролю за якістю вимовлених звуків в чужому мовленні (на звуках, не порушених у вимові дитини).

2. Розвиток навички слухового контролю за якістю вимовлених звуків у власному мовленні:

а) дефект вимови, відмінний від власного;

б) дефект вимови, аналогічний власному.

3. Розвиток навички слухового самоконтролю.

Розрізнення правильно та дефектно вимовленого звуку в чужому мовленні здійснюється через систему слухових вправ у певній послідовності. Ді-

тям пропонується визначити неправильну вимову: а) звуків у складах різної структури (відкритих, закритих, зі збігом приголосних); б) звуків у словах в різній позиції (звук на початку, в кінці, середині слова, без збігу і зі збігом приголосних); в) звуків у різних фразах.

Поряд з імітацією неправильної вимови логопед відтворює і правильну вимову звуків. Зорове сприймання артикуляції логопеда виключається. Як приклад наведемо вправи з удосконалення вміння розрізняти дефектну й унормовану вимову.

“Незадоволений Сашко”. Дітям пропонується прослухати ряд складів (слів чи окрему фразу). У разі, якщо вони почують неправильну вимову звуків — піднімають картинку із зображенням незадоволеного Сашка.

“Як правильно сказати?”. Логопед імітує спотворене і нормальне вимовлення звуку в складі (слові), пропонує дітям порівняти два види вимови та відтворити правильний.

“Будь уважний”. Перед дитиною розкладають картинки (банан, альбом, клітка) і пропонують уважно слухати логопеда: якщо логопед правильно називає зображення, дитина піднімає зелений прапорець, неправильно — червоний.

Вимовляються:

баман, паман, банан, банам;

аньбом, айбом, альма, альбом, аньбом, авьбом, Альпи, аблем;

клітка, к'стка, клетта, тлетка, кветка, тлектта, кветка тощо.

III. Сприймання та диференціація звуків мовлення.

1. Розрізнення голосів й інтонування мовлення.

“Хто говорить?”. На аудіоносії записано голос самої дитини та голоси близьких і незнайомих їй людей, що вимовляють короткий віршований уривок. Дитину просять впізнати, чиїм голосом читається віршик.

“Це питання?”. Вимовляються короткі фрази з різною інтонацією (окличною, запитальною, розповідною). Дитину просять відповісти на запитання, якщо воно прозвучить: “Тут стілець.” “Там стіл?” “Це ведмедик!” “А це кулька?” і т. і. Можна запропонувати дитині обмінятися ролями.

“Я серджуся”. Вимовляються будь-які фрази з різною інтонацією (сумно, радісно, сердито, ласкаво). Просять дитину відгадати, коли голос сердитий.

“Хто кличе?”. Діти по черзі називають ім'я ведучого, який стоїть до них спиною. Ведучий відгадує, хто його кличе. Потім гра ускладнюється і діти кличуть ведучого: “Ау!” То голосно, то тихо — в залежності від того, що скаже логопед: “Далеко пішли у ліс” або “Близько підійшли”.

“Мами та діти”. Дітям роздаються малюнки із зображенням домашніх тварин та їх дитинчат: корови і теляти, кози і козеняти... Логопед просить відтворити звуконаслідування тварин-мам і тварин-дитинчат, піднімаючи відповідний малюнок.

2. Диференціація фонем, близьких за акустико-артикуляційними ознаками.

Диференціація фонем проводиться традиційним способом з використанням схем. Диференціюються дзвінки — глухі, тверді — м'які, свистячі — шиплячі, сонори, аффрикати та їх складові, які правильно артикулюються дитиною. На кожну пару звуків досить 2–5 занять, в залежності від ступеня порушення. Якщо в мовленні дитини є заміни, кількість занять на диференціацію цих звуків може бути збільшена. Розглянемо зміст цієї роботи на прикладі диференціації звуків [р-л].

Дитині пред'являються короткі слова: лак-рак; лама-рама. Уточнюється, чи слова позначають однакові предмети, чи однаково вони звучать. Показуються картинки з тим, щоб дитина переконалася, що слова мають різне значення. Порівнюються слова за звуковим складом, з'ясовується, що вони відрізняються лише звуками [р-л].

Розрізнення опозиційних звуків з опорою на тактильний і зоровий аналізатори. Схема: звук [р] — дзвоник, звук [л] — пароплав (за артикуляцією). Дивлячись у дзеркало, вимовляють [р], докладно аналізують артикуляцію, співвідносять із схемою: язичок тремтить так само, як язичок дзвіночка. Дивлячись у дзеркало, вимовляють звук [л], докладно розбирають артикуляцію, співвідносять із схемою: губи посміхаються — хвилі, язичок схожий на пароплав, звук [л] схожий на гудок пароплава. Просять по черзі вимовляти [р], [л], показуючи одночасно на схему.

Розрізнення опозиційних звуків у складах. Промовляємо спочатку закриті, потім відкриті склади з [р], [л], вказуючи на схеми звуків.

Розрізнення опозиційних звуків у словах:

- розкласти картинки у два стовпчики під схемами звук [р], звук [л] з обов'язковим аналізом слів по “розташуванню звуків” [р], [л]; назвати овочі, фрукти, посуд і т. і., у назві яких є [р], [л]; назвати слова (вибрати картинки), в яких звуки знаходяться на початку слова, у середині, у кінці;

- розкласти картинки у два стовпчики під схемами: [р], [л] — дзвоник, пароплав; [л], [р] — пароплав, дзвіночок; перестановка звуків, складів у словах: ра, ла — Клара.

Розрізнення опозиційних звуків у реченнях.

Додати потрібне слово в речення. Називаються два слова: *рама, лама*. Треба вставити їх у речення: “Для цієї картини потрібна велика...” “У зоопарку народилася маленька...” та визначити,

в яких словах у реченні є звуки [р], [л], та назвати їх позицію.

Розрізнення опозиційних звуків у текстах: промовляння чистомовок (з попереднім аналізом); розповідь напам'ять коротких віршів (з попереднім аналізом). [3]

IV. Розрізнення близьких за звуковим складом слів.

Використовуються ігри та вправи з поступовим ускладненням умов диференціації слів: від слів, що відрізняються кількома звуками, до слів, що розрізняються тільки одним звуком.

Приклади ігор та вправ.

“Незнайко заплутався”. Логопед розповідає дітям історію про Незнайку, який знайшов багато картинок і ніяк не може відібрати з них ті, які йому необхідні. Логопед пропонує дітям допомогти Незнайкові і розкладає на столі малюнки (Лук, жук, сук, рак, лак, мак, лом, сом, ложка, мошка, дошка і т. і.). Діти отримують перше завдання: розкласти по коробочках картинку із зображеними на них предметами, які вимовляються схоже. Потім діти отримують друге завдання: вибрати з певної групи картинок ту, яка потрібна Незнайку (предмет, зображений на картинці, називає логопед).

“Слухай уважно” Логопед знайомить дітей з назвами парних картинок, наприклад, *дим-дім, кит-кіт, лис-ліс, шубка-шибка, село-сапо, горох-горіх, голка-галка-гілка, син-сон, ручка-річка, булка-білка, мило-мила, руки-раки, шашки-шишки, сунічка-синічка, лійка-лайка, салат-салют*. Логопед роздає картинку дітям. Далі запитує: “В кого кит, а в кого кіт? У кого голка, а в кого гілка?”. Діти піднімають відповідні картки.

“Знайди помилку”. Дітям пропонується знайти помилку у віршованих рядках.

*Кинула шишку на мене зозуля.
В мене на лобі з'явилася К уля.*

*Ми з братом лісники від роду:
Пиляєм п А лкою колоду.*

*Я вдягнув новий С алат,
А він великий — аж до п'ят.*

*Пригріло сонечко як слід —
І на Дніпрі розтанув Д ід.*

“Придумай слово”. Логопед пропонує дітям прослухати будь-яке слово і пригадати інші слова, схожі за звучанням, наприклад, сорока — солома, ворота, ворона, болото...; малина — калина, картина, Марина... тощо.

“Чим відрізняються слова”. Логопед пропонує дітям розглянути пару картинок і назвати зображені на них предмети (кит-кіт, жук-сук, шар-шарф. Маша-

каша, гірка-гілка і т. і.). За допомогою навідних питань логопеда діти повинні визначити різницю у звучанні цих слів.

“Зайве слово”. Логопед чітко вимовляє слова і пропонує дитині назвати слово, що відрізняється від інших: *каченя, кошеня, каченя, каченя; хвилина, калина, хвилина, хвилина; гвинт, гвинт, гвинт, бинт; буфет, букет, буфет, буфет; дудка, будка, будка, будка* та інші.

“Зайве слово” (другий варіант). Логопед вимовляє слова і пропонує дитині назвати слово, яке не схоже на інші: *мак, бак, так, банан; сом, сім, індюк, дим; лимон, вагон, кіт, батон; мак, бак, вінник, рак; совок, гном, вінок, каток; диван, клітка, сітка* тощо.

“Поет”. Логопед читає двовірш, виділяючи голосом останнє слово в першому рядку, і пропонує дитині вибрати для рими одне слово із запропонованих:

Біле, як сорочка, пухнасте, як ... (перина, квочка, іграшка).

Зіна в зарості пішла, Зіна зайчика ... (побачила, знайшла, купила).

Ходить полем з краю в край, ріже чорний ... (коровай, хліб, шоколад).

V. Диференціація складів.

Робота починається з формування у дітей уміння диференціювати склади, що розрізняються кількома й одним звуком. Широко використовується прийом повторення серій складів з різними голосними і приголосними звуками, акустично далекими й акустично близькими. У вправах використовуються склади різної структури: відкриті, закриті, без збігу приголосних та зі збігом приголосних.

Приклади вправ та ігор.

Повторення серій складів із спільним голосним і різними приголосними звуками:

та-ка-па	па-ка-та	фа-ха-ка	ма-на-ва
ка-на-па	га-ба-да	ба-да-га	ка-ва-ха

Аналогічно — з голосними у, о, и.

Повторення серій складів з приголосними звуками, що відрізняються за дзвінкістю-глухістю (серії з двох, трьох складів):

па-ба	пу-бу	та-да	фа-ва
по-бо	са-за	ка-га	шу-жу

па-ба-па	пи-би-пи	та-да-та	ка-га-ка	ва-фа-ва	са-за-са
по-бо-по	пу-бу-пу	да-та-да	га-ка-га	фа-ва-фа	зу-су-зу

Повторення серій складів із приголосними звуками, що відрізняються за м'якістю-твердістю:

ни-ні	си-сі	зи-зі	ци-ці
ди-ді	ти-ті	ли-лі	ри-рі

Повторення серій складів з нарощуванням збігу приголосних звуків:

па-тпа	на-пна	ка-фка	фа-тфа
та-пта	на-фна	ка-тка	ка-пка
та-фта	ма-кма	на-кна	та-кта

Аналогічно — з іншими голосними звуками.

Повторення серії складів із спільним збігом двох приголосних звуків і різними голосними:

пта-пто-пту-пти	фта-фто-фту-фти	фка-фко-фку-фки	тма-тмо-тму-тми
кта-кто-кту-кти	тпа-тпо-тпу-тпи	пна-пно-пну-пни	кна-кно-кну-кни

Повторення серій складів зі зміною позиції приголосних звуків на стику:

пта-тпа	кта-тка	гда-дга	фта-тфа
пка-кпа	фка-кфа	фпа-пфа	хта-тха

Гра "Телефон". Діти сидять в ряд один за одним. Логопед називає склад або серію складів (наприклад: су-су-зі, па-па-са і т. ін.) на вушко першій дитині. Слід особливо наголосити, що запропоновані склади повинні містити звуки, що не порушені у вимові дітей. Серія складів передається по ланцюжку і остання дитина вимовляє її вголос. Послідовність складів у ланцюжку змінюється.

VI. Диференціація звуків.

Логопедична робота щодо диференціації звуків здійснюється відповідно до традиційної методики з уточненням вимовного і слухового образу розрізняваних звуків. Для диференціації пропонуються голосні і приголосні звуки (з поступовим переходом від акустично далеких до акустично близьких), звуки в складах, словах. До кожного звука добирається картинка-образ. Поряд з диференціацією звуків зміст вправ може передбачати також розвиток слухової пам'яті. Аналогічно відбувається диференціація приголосних звуків.

Приклади ігор та вправ.

"Різнокольорові звуки" Логопед пояснює дітям, що звук [а] позначимо червоним кольором, звук [о] — зеленим, звук [у] — жовтим. Діти отримують

набір різнокольорових кружечків. Логопед вимовляє ряд звуків, а діти піднімають кружечок відповідного кольору. Серед звуків [а], [о], [у] логопед також вимовляє інші звуки, на які діти не повинні реагувати.

"Вгадай, хто? (що?) це був (було)?" Дітям пропонуються картинки-образи або іграшки. Кожному з них присвоюється певне звучання (наприклад: корова — мукає "м-м-м", тигр — гарчить "р-р-р", бджола — дзижчить "ж-ж-ж"). Логопед тривало (в ускладненому варіанті — коротко) виголошує який-небудь з цих звуків і пропонує дітям визначити, хто це був, піднімаючи при цьому відповідну картинку.

"Який звук зайвий?" Логопед називає дітям звуки [а, у] і просить запам'ятати їх. Потім він називає низку звуків, яка містить поряд з вищевказаними інші голосні [е, и, і, о]. Дітям пропонується піднімати прапорець тільки на тих звуках, які були запропоновані для запам'ятовування. Аналогічно гра проводиться з приголосними звуками (далекими і близькими за акустичними характеристиками).

"Розрізняй і повторюй". Логопед пропонує дітям повторювати за ним тільки один певний звук, тільки склади з певним звуком, тільки слова із заданим звуком. Наприклад: "Повторюй за мною тільки звук с." Пропонується така низка звуків: [з, с, ш, с, н] і т. і. "Повторюй за мною лише склади зі звуком с" — ас, шу, су, за, си, ша і т. і. "Повторюй за мною тільки слова зі звуком [с] — сом, шапка, сумка, коса, зоря, шматок та інші.

Підводячи підсумок, зауважимо, що викладена вище система поетапної корекційної роботи з розвитку фонематичних процесів у дітей з ФФНМ виявилась досить ефективною у нашій практичній роботі з дітьми дошкільного віку.

Наш досвід засвідчив, що для досягнення кращого результату найбільш важливими були систематичність занять та поетапність в роботі, які забезпечували міцне засвоєння навчального матеріалу від найпростіших завдань з упізнавання немовленневих звуків до чіткого розрізнення звуків на тлі слова.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Агранович З. Е. В помощь логопедам и родителям. Сборник домашних заданий для преодоления недоразвита фонематической стороны речи у старших дошкольников / З. Е. Агранович — СПб.: "ДЕТСТВО-ПРЕСС", 2007. — 160 с.
2. Голубева Г. Г. Коррекция нарушений фонетической стороны речи у дошкольников / Г. Г. Голубева — СПб.: "СОЮЗ", 2000.
3. Киселева В. А. Диагностика и коррекция стертой формы дизартрии. Пособие для логопедов / В. А. Киселева. — М.: "Школьная Пресса", 2007. — 48 с.
4. Лопатина Л. В. Преодоление речевых нарушений у дошкольников (коррекция стертой дизартрии) / Л. В. Лопатина, Н. В. Серебрякова. — СПб.: "СОЮЗ", 2000. — 192 с.
5. Савченко М. А. Методика виправлення вад вимови фонем у дітей / М. А. Савченко. 3-є видання, доповнене. — Тернопіль: "Богдан", 2007. — 160 с.

6. Соботович Є. Ф. Нормативні показники мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку / Є. Ф. Соботович // Дефектологія. — 2002. — №3. — С. 2–4.
7. Филичева Т. Б. Основы логопедии / Т. Б. Филичева, Н. А. Чевелева, Чиркина Г. В. — М., 1989.

УДК: 376.36:611.22

АЛГОРИТМ ОБСТЕЖЕНЬ ХВОРИХ З ПОРУШЕННЯМИ ГОЛОСУ

О. Ю. РОМАСЬ

Інститут корекційної педагогіки і психології
НПУ імені М. Драгоманова

В статті представлена схема клінічного та логопедичного обстеження хворих з порушеннями голосу.

В статье представлена схема клинического и логопедического обследования больных с нарушениями голоса.

The article presents a scheme of clinical and speech examination of patients with impaired voices

Ключові слова: голосова функція, відеоларингостробоскопія, спектральний аналіз голосу, перцептивна оцінка голосу.

Ключевые слова: голосовая функция, видеоларингостробоскопия, спектральный анализ голоса, перцептивная оценка голоса.

Keywords: voice feature videolaryngostroboskopiya, spectral analysis of voice, perceptual voice evaluation.

Голосова функція нерозривно пов'язана з експресивним мовленням. Здатність розмовляти і висловлювати свої думки не може здійснюватися без повноцінного розвитку голосу. Голос людини впливає на комунікаційну взаємодію людей, на реалізацію конкретним індивідом його комунікативних функцій, порушення голосу знижують розбірливість і виразність мовлення, що впливає на сприйняття оточуючими. Розглядаючи значення голосу в процесі спілкування, неможливо применшити його роль у передачі інтонації, яка визначає не тільки емоційний, але і смисловий бік висловлювання.

З кожним роком збільшується кількість людей, професія яких вимагає активного і постійного використання голосу. Голосовий апарат стає для них одним з головних інструментів трудової діяльності. Це не тільки професійні актори, співаки, диктори радіо та телебачення, викладачі, вихователі, лектори, перекладачі, гіді. Але й крім того існує безліч різних фахівців, які активно використовують голос у своїй роботі. Це величезна маса чиновників, політичних діячів, підприємців, військовослужбовців, яким доводиться виступати перед великими аудиторіями, вести тривалі телефонні переговори. Все це вимагає від людей гучного голосу достатньої сили і інтонаційної виразності для досягнення більшої переконливості. Адже сенс висловлювання визначається не тільки лексикою, але й інтонацією, складовими якої значною мірою є акустичні характеристики голосу. Вважається, що ефективність комунікації на 38% залежить від якостей голосу, 55%, залежить від візуальних уявлень, пов'язаних з зовнішнім вигля-

дом, виразністю міміки, жестів розмовляючого та лише 7% визначається семантикою слів, які вимовляються.

Оскільки це люди працездатного віку (від 25 до 60 років), що живуть у стані постійного стресу, дефіциту часу та перевтоми, то стає питання про достатній обсяг та послідовність різних методів обстеження, метою адекватного та своєчасного лікування.

Частота голосових порушень різноманітних функціональних станів представлена науковцями з різними даними, які коливаються в межах від 13,7% до 70% від загального числа людей, які звернулись з скаргами на порушення голосу. За даними С. Л. Таптапової, Т. А. Шидловської, зниження тону м'язів голосових складок зустрічається більше ніж у 50% хворих, які звернулись за допомогою. За даними Ю. С. Василенко у структурі різних голосових порушень функціональні порушення складають 50-62%. О. А. Покотиленко виявила функціональні порушення голосу в 25% випадків за даними профілактичних оглядів у людей голосомовних професій. Ряд авторів (С. Л. Таптапова, Р. Butcher) відмічають великий відсоток функціональних порушень голосу у жінок, що пов'язане з психоемоційними особливостями жіночого організму.

Для визначення патології голосової функції проводиться ретельне обстеження.

Клінічне обстеження застосовується для отримання повної характеристики голосу та уточнення діагнозу, а також для вивчення функціонального стану гортані в теперішній час застосовується